

УДК 339 (92+944) (045)

Семенюк І.Ю.

аспірант кафедри міжнародних економічних відносин
Хмельницького національного університету**КОНКУРЕНТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКИХ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ РИНКУ****THE COMPETITIVE POTENTIAL OF UKRAINIAN MACHINE BUILDING ENTERPRISES ON THE EUROPEAN MARKET****АНОТАЦІЯ**

У статті розраховано індекси відносних порівняльних переваг та відносної експортної конкурентоспроможності українських машинобудівних підприємств на європейському ринку протягом останніх п'яти років. Проаналізовано місце вітчизняних експортерів у географічній структурі імпорту машинобудівної продукції європейських країн. Визначено основні складники конкурентоспроможності машинобудівних підприємств на ринку ЄС.

Ключові слова: конкурентний потенціал, конкурентоспроможність, європейська інтеграція, експорт, машинобудування.

АННОТАЦИЯ

В статье рассчитаны индексы относительных сравнительных преимуществ и относительной экспортной конкурентоспособности украинских машиностроительных предприятий на европейском рынке в течение последних пяти лет. Проанализировано место отечественных экспортеров в географической структуре импорта машиностроительной продукции европейских стран. Определены основные составляющие конкурентоспособности машиностроительных предприятий на рынке ЕС.

Ключевые слова: конкурентный потенциал, конкурентоспособность, европейская интеграция, экспорт, машиностроение.

ANNOTATION

The article deals with the calculation of Relative Comparative Advantage Index and Relative Export Advantage Index of the Ukrainian machine building enterprises on the European market during the last five years. The place of domestic exporters in the geographical structure of the import of machine building products by European countries is analyzed. The main components of competitiveness of machine building enterprises on the EU market are determined.

Keywords: competitive potential, competitiveness, European integration, export, machine building.

Постановка проблеми. Європейський Союз є традиційним світовим лідером експорту машинобудівної продукції, адже машинобудування є досить потужною галуззю промисловості ЄС, у якій зайнято 2,9 млн. населення. Водночас багато країн розглядають європейський ринок як потенційний для експорту товарів власної машинобудівної галузі, що призвело до високого рівня конкуренції на даному ринку. За цих умов важливим є визначення конкурентного потенціалу вітчизняних машинобудівних підприємств для їх ефективнішої інтеграції до європейського економічного простору в умовах режиму вільної торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дослідження конкурентного потенціалу вітчизняних виробників та експортерів машинобудівної продукції завжди перебували у центрі уваги науковців, зокрема таких, як О.І. Драч, О.С. Другова, О.І. Гончар, О.І. Колотюк, В.М. Нижник, А.В. Гриньов, О.Ю. Терованесова,

Р.І. Жовнович, В.В. Дружиніна, Ю.В. Великий, О.В. Дикань та ін., у працях яких висвітлено теоретичні засади формування та методологічні аспекти оцінювання конкурентного потенціалу підприємств машинобудівної галузі, у т. ч. в контексті євроінтеграційних процесів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність значної кількості наукових праць, присвячених дослідженню конкурентного потенціалу вітчизняних машинобудівних підприємств, недостатньо вирішеною залишається проблема визначення конкурентних переваг продукції машинобудування, зважаючи на динамічний розвиток євроінтеграційного процесу та особливості кон'юнктури європейського ринку.

Мета статті полягає у визначенні ключових складників конкурентного потенціалу вітчизняних машинобудівних підприємств в умовах інтеграції до європейського економічного простору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкурентний потенціал являє собою внутрішні і зовнішні конкурентні можливості фірми, які дають підприємству змогу вести ефективну конкурентну боротьбу на ринку за рахунок формування конкурентних переваг на основі використання матеріальних і нематеріальних ресурсів [1].

Визначимо конкурентні переваги продукції українських машинобудівних підприємств на європейському ринку на основі розрахунку індексів відносних порівняльних переваг (Relative Comparative Advantage Index – RCA) та відносної експортної конкурентоспроможності (Relative Export Advantage Index – RXA).

Індекс відносних порівняльних переваг (RCA), який ще називають індексом Баласса, демонструє результат співвідношення частки експорту окремої галузі у загальному обсязі експорту аналізованої країни до частки експорту галузі в загальному обсязі європейського експорту. Даний індекс визначається за формулою:

$$RCA = \frac{X_{ij} / X_j}{X_{iw} / X_{rw}}, \quad (1)$$

де X_{ij} – обсяг експорту товару (або товарної групи) i країни j ; X_j – загальний обсяг експорту країни j ; X_{iw} – обсяги експорту товару (або товарної групи) i усіма країнами Європейського Союзу; X_{rw} – загальний обсяг експорту країн Європейського Союзу.

Дещо по-іншому розраховується індекс відносної експортної конкурентоспроможності (або індекс Вальраса), який дає змогу уникнути подвійного врахування обсягів експорту продукції галузі та досліджуваної країни:

$$RXA = \frac{X_{ij} / X_{rj}}{(X_{iw} - X_{ij}) / (X_{rw} - X_{rj})}, \quad (2)$$

Країна має виявлені порівняльні переваги за товарами, для яких індекс відносних порівняльних переваг та індекс відносної експортної конкурентоспроможності є вищими за 1. Це свідчить, що показник експорту цих товарів є значним у загальному обсязі експорту певного регіону [2].

Розрахунки вищенаведених показників для вітчизняної машинобудівної продукції за останні п'ять років наведені в табл. 1.

Як бачимо з табл. 1, машинобудівна продукція українських експортерів протягом останніх п'яти років характеризувалася відсутністю як відносних порівняльних переваг, так і відносної експортної конкурентоспроможності на ринку ЄС. При цьому індекси конкурентоспроможності щороку демонстрували тенденцію до зниження.

Українські машинобудівні підприємства, які експортують свою продукцію до країн ЄС, зазнають значної конкуренції, особливо з боку експортерів із країн Азіатського регіону. Як видно з табл. 2, провідні позиції щодо поставки машинобудівної продукції до Європейського Союзу займають Китай, Японія, Республіка Корея, США, Туреччина, Швеція. При цьому частка вітчизняних експортерів коливається від 0,02% до 2,9% по всіх товарних групах у загальному обсязі імпорту машинобудівної продукції країнами ЄС.

Безперечно, така ситуація пов'язана з тим, що в розвинутих країнах машинобудування належить до найважливіших галузей промисловості та є пріоритетним, що не є притаманним для України. Якщо щорічно на НДДКР у галузі машинобудування у США витрачається в середньому 2–2,5% від ВВП, у країнах Євросоюзу – 3% ВВП, то в Україні – менше 0,1% ВВП. Таким чином, технологічна відсталість галузі призводить до неконкурентоспроможності вітчизняних виробників машинобудівної продукції як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринку [5].

Таблиця 1

Індекси конкурентоспроможності продукції машинобудівних підприємств України на ринку ЄС у 2012–2016 рр.

Індекс	Рік					Абсолютне відхилення (2016 р. – 2011 р.), %
	2012	2013	2014	2015	2016	
Індекс відносних порівняльних переваг (RCA)	0,47	0,38	0,33	0,28	0,23	-0,24
Індекс відносної експортної конкурентоспроможності (RXA)	0,45	0,37	0,33	0,28	0,23	-0,22

Джерело: розраховано автором на основі [3; 4]

Таблиця 2

Основні країни – експортери машинобудівної продукції до ЄС у 2016 р.

Товарна група						
84 Реактори ядерні, котли, машини						
Країна-експортер	Китай	США	Японія	Швеція	Туреччина	Україна
Частка, %	34,4	23,3	7,9	5,5	3,3	0,2
85 Електричні машини						
Країна-експортер	Китай	США	В'єтнам	Японія	Тайвань	Україна
Частка, %	46,9	8,7	5,1	4,9	4,5	0,5
86 Залізничні локомотиви						
Країна-експортер	Швеція	Китай	Японія	США	Норвегія	Україна
Частка, %	41,8	18,6	8,8	7,8	3,6	2,9
87 Засоби наземного транспорту, крім залізничного						
Країна-експортер	Туреччина	Японія	США	Республіка Корея	Китай	Україна
Частка, %	18,6	17,7	16,5	10,1	8,9	0,03
88 Літальні апарати						
Країна-експортер	США	Канада	Бразилія	Швеція	Китай	Україна
Частка, %	67,1	5,4	2,5	1,5	1,3	0,02
89 Судна						
Країна-експортер	Республіка Корея	Сінгапур	Норвегія	Багамські Острови	США	Україна
Частка, %	38,1	7,9	7,7	6,1	5,6	0,08
90 Прилади та апарати оптичні, фотографічні						
Країна-експортер	США	Китай	Швеція	Японія	Мексика	Україна
Частка, %	37,6	14,5	10,5	8,5	3,9	0,05

Джерело: розраховано автором на основі [3]

Активному експорту машинобудівної продукції китайських підприємств до країн ЄС сприяють такі їх сильні сторони, як цінова позиція, невеликий період від виготовлення продукції до її виходу на ринок (*time to market*), гнучкість до мінливих умов зовнішнього середовища, а американських – застосування креативних бізнес-моделей.

Окрім конкуренції з боку азіатських та американських експортерів, українські виробники машинобудівної продукції зазнають також конкуренції з боку самих підприємств країн Європейського Союзу. Конкурентоспроможність європейських виробників машинобудівної продукції забезпечується завдяки: безперервному оновленню, вдосконаленню та поліпшенню зразків промислової продукції за рахунок постійного впровадження у виробничий процес інновацій та новітніх технологій; використанню переваг логістики та інформатизації, що сприяють скороченню витрат та тривалості виробничого циклу; участі у глобальних ланцюжках створення вартості та вертикально інтегрованих структурах; високому рівню корпоративної культури та створенню атмосфери цінності працівника для організації [6]. А конкурентні переваги машинобудівних підприємств-експортерів країн ЄС базуються на таких трьох унікальних торговельних пропозиціях, як орієнтація на потреби клієнта, інноваційність та якість продукції.

Не менш важливим чинником, який впливає на конкурентні позиції виробника продукції машинобудування на ринку ЄС, є розвиток цифрових технологій, що спонукає до впровадження нових бізнес-моделей та вдосконалення внутрішніх операційних процесів підприємствами. Крім того, підприємства машинобудівної галузі Європейського Союзу характеризуються високою гнучкістю та адаптивністю до змін зовнішнього середовища [7].

Таким чином, для того щоб вітчизняні виробники машинобудівної продукції змогли використати переваги, які надає режим вільної торгівлі між Україною та ЄС та успішно експортувати до європейських країн, їх конкурентний потенціал має містити складники, які забезпечують конкурентоспроможність на європейському ринку (рис. 3).

За таких умов постає потреба розроблення механізму адаптації підприємств машинобудівної галузі України для забезпечення конкурентних переваг на європейському ринку, особливо в рамках поглиблення євроінтеграційного процесу, а саме можливості вільного доступу до ринків країн ЄС.

Висновки. За сучасних умов підприємствам машинобудівної галузі України важко конкурувати з провідними світовими виробниками машинобудівної галузі на європейському ринку. Це потребує, своєю чергою, абсолютно нового підходу до формування конкурентного потенціалу на основі врахування досвіду інших країн та розроблення механізму зовнішньоекономічної адаптації до євроінтеграційних процесів.

Рис. 3. Основні складники конкурентоспроможності машинобудівних підприємств на ринку ЄС

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Карачина Н.П. Конкурентний потенціал та його роль у формуванні конкурентоспроможності підприємства / Н.П. Карачина, Л.І. Перцата // Економічний простір. – 2014. – № 86. – С. 164–172.
2. Маркович І.Б. Спеціалізація експортних товарних груп як одна з характеристик торговельного потенціалу держави / І.Б. Маркович // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 10. – С. 43–50.
3. Офіційний сайт статистичної служби Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat>.
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Равлик Н.В. Оцінка реального стану підприємств машинобудівної галузі України на зовнішніх та внутрішніх ринках / Н.В. Равлик // Економіка. Управління. Інновації. – 2015. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2015_1_31.
6. Дикань О.В. Забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств в умовах євроінтеграції / О.В. Дикань // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2014. – Вип. 47. – С. 77–82.
7. McKinsey&Company. How to succeed: Strategic options for European machinery / McKinsey&Company. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mckinsey.de/files/vdma_european_machinery_2016.pdf.